C/2024/1565

5.3.2024

Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén om Klimatkrisen och dess konsekvenser för sårbara grupper

(yttrande på eget initiativ)

(C/2024/1565)

Föredragande: **Ioannis VARDAKASTANIS**

Beslut av EESK:s plenarförsamling	23.2.2023
Rättslig grund	Artikel 52.2 i arbetsordningen
	Yttrande på eget initiativ
Ansvarig sektion	Sysselsättning, sociala frågor och medborgarna
Antagande av sektionen	21.11.2023
Antagande vid plenarsessionen	13.12.2023
Plenarsession nr	583
Resultat av omröstningen	
(för/emot/nedlagda röster)	152/00/04

1. **Slutsatser och rekommendationer**

1.1 Klimatkrisen har redan bidragit till att antalet extrema väderhändelser ökat, såsom stormar, skogsbränder och översvämningar, som allvarligt påverkar sårbara samhällen runt om i världen och som ger upphov till ett akut behov av anpassningsåtgärder och resiliensbyggande åtgärder i samhället. Denna katastrofala trend håller på att sprida sig till nya regioner som inte tidigare har upplevt händelser i sådan rasande takt. Det behövs en kollektiv och integrerande strategi, samtidigt som alla berörda parter bör ta sitt ansvar. Den politiska och rättsliga verktygslådan bör stärkas och det befintliga genomförandet bör stärkas ännu mer.

1.2 Även om klimatkrisen väntas få djupgående negativa effekter i alla länder och bland alla samhällsklasser kommer sårbara grupper att drabbas i oproportionerligt hög grad. Kvinnor, barn, fattiga och arbetslösa personer, minoriteter, invandrare och personer med funktionsnedsättning kommer att drabbas kraftigt av klimatförändringarnas effekter och värre än andra grupper till följd av politiska misslyckanden på nationell, europeisk och global nivå.

1.3 Sårbara grupper är mindre förberedda på de utmaningar som klimatkrisen kommer att föra med sig för deras levnadsstandard under de kommande åren och de är också mer resurssvaga när det handlar om att begränsa och anpassa sig till klimatförändringarna. Genomförandet av deras grundläggande rättigheter hotas således allvarligt.

1.4 De sociala aspekterna av en rättvis omställning bör lyftas fram, i nära samarbete med arbetsmarknadens parter och det civila samhällets organisationer, med särskild uppmärksamhet på viktiga sektorer såsom turism och jordbruk.

1.5 Frågor som rör rättvisa och inkludering är av yttersta vikt, eftersom omställningen till grön energi skulle kunna förstärka befintliga inkomstskillnader och sociala ojämlikheter. Initiativ som EU:s sociala klimatfond och EU:s klimatanpassningsfond [1] är välkomna och viktiga, men de måste kompletteras med ytterligare instrument så att alla utmaningar och krav i samband med omställningen hanteras på ett ändamålsenligt sätt. Det är mycket viktigt att betona frågor som rör barn och rättvisa mellan generationerna.

1.6 Att ge sårbara grupper möjlighet att förvärva färdigheter som är värdefulla i den gröna ekonomin är en betydande uppgift och ett väsentligt steg för att förebygga energifattigdom.

[1] Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén om klimatanpassningsfond finansierad av Sammanhållningsfonden och Next Generation EU (EUT C 486, 21.12.2022, s. 23).

1.7 Det är ytterst viktigt med kompletterande instrument för att hantera utmaningarna och kraven i samband med energiomställningen. Sammanhållningsfonden, Fonden för en rättvis omställning och faciliteten för återhämtning och resiliens kan också bidra till att uppnå det ovannämnda målet att bekämpa energifattigdom, men det finns ett akut behov av ytterligare åtgärder för att utveckla en övergripande politisk och social EU-strategi. Den ökande förekomsten av klimatrelaterade katastrofer understryker behovet av att stärka EU:s kapacitet att reagera proaktivt snarare än reaktivt vid alla dessa nödsituationer. Klimatanpassningsfonden kan bli ett ytterst viktigt verktyg i detta avseende.

1.8 Det är av största vikt att undersöka skärningspunkten mellan klimatförändringarnas effekter, sårbara grupper och sociala ojämlikheter och förstå hur klimatförändringarna och omställningen till grön energi skulle kunna förvärra befintliga sociala och miljömässiga orättvisor, inte minst eftersom marginaliserade befolkningsgrupper kan komma att behöva bära en oproportionerlig del av klimatkrisens bördor. Ett bra exempel på detta är att undersöka marginaliserade befolkningsgruppers oproportionerliga exponering för luftföroreningar till följd av industrianläggningar i deras närområde, samt luftföroreningarnas negativa fysiska och psykiska hälsoeffekter. Åtgärder till stöd för sårbara grupper och drabbade hushåll bör bygga på en helhetssyn, inbegripet användningen av socialpolitiska instrument ([2]).

2. **Allmänna kommentarer**

2.1 Politiska misslyckanden på nationell, europeisk och global nivå beträffande klimatkrisen påverkar i oproportionerligt hög grad sårbara grupper, samtidigt som dessa grupper ställs inför enorma utmaningar när det handlar om att anpassa sig till och begränsa effekterna av klimatförändringarna. Sårbara gruppers möjligheter att ta del av tillgängliga resurser för begränsning av och anpassning till klimatförändringarna är fortfarande begränsade. Det är till exempel värt att undersöka hur extrema väderhändelser på ett oproportionerligt sätt påverkar marginaliserade befolkningsgrupper, såsom översvämningar i låginkomstområden som leder till tvångsförflyttning och förlorade försörjningsmöjligheter.

2.2 Energifattigdomen har redan vuxit fram som en central samhällsutmaning i samband med den kris som uppstod på energimarknaden till följd av Rysslands invasion av Ukraina. Till följd av denna energimarknadskris som orsakats av strategiska händelser har det uppstått samhällsutmaningar som kräver brådskande åtgärder för att ta itu med utmaningen och säkerställa social jämlikhet, eftersom klimatkrisen och omställningen till grön energi har lett till stigande levnadskostnader. Detta kommer sannolikt att bli ett hot mot den sociala jämlikheten i Europa om inte brådskande åtgärder vidtas.

2.3 Kvinnor, särskilt i det globala Syd, kommer att missgynnas allvarligt av klimatkrisen. I regioner där anläggningarna för vatten, sanitet och hygien är otillräckliga och där kvinnor fortfarande ansvarar för hushållets vattenförsörjning kommer vattenkrisen att bli ytterligare en tung börda. Dessutom kommer kvinnors tillgång till sysselsättning, en fast inkomst, levnadsstandard och jobbtrygghet att hämmas ytterligare av de ekonomiska störningar som klimatkrisen sannolikt kommer att ge upphov till.

2.4 Jordbrukarna kommer sannolikt att ställas inför aldrig tidigare skådade utmaningar i takt med ökenspridningen och andra vattenstresstillstånd som hotar Medelhavsregionen och andra stora jordbruksregioner i Europa såsom Central- och Östeuropa. Att bedriva jordbruk kommer sannolikt att bli ohållbart i stora delar av södra Europa, där sjunkande nederbördsnivåer och ohållbar vattenförvaltning leder till allvarlig vattenbrist. Kunskaperna om de socioekonomiska konsekvenserna av förändrade nederbördsmönster och värmestress på skördar och försörjningsmöjligheter är fortfarande otillräckliga.

2.5 Fattiga invånare i städer väntas också ställas inför stora svårigheter att anpassa sig till klimatkrisens förhållanden. Eftersom de bor i de områden i storstäder som är minst hållbara och minst säkra ur miljösynpunkt kommer de att uppleva en kraftigt försämrad levnadsstandard, samtidigt som de saknar den kompetens och de resurser som krävs för att ta itu med utmaningarna. Dessutom är sannolikheten omkring 15 % högre att personer i dessa socialt utsatta grupper för närvarande bor i områden där ökningen av astmadiagnoser hos barn väntas bli som störst till följd av ökade klimatrelaterade partikelluftföroreningar, och i områden som beräknas ha den största andelen mark som kommer att översvämmas grund av stigande havsnivåer ([3]).

([2]) https://www.eesc.europa.eu/sv/our-work/publications-other-work/publications/cost-climate-change-households-and-families-eu.

([3]) Förenta staternas miljövårdsmyndighet (EPA), ”Climate Change and Social Vulnerability in the United States: A Focus on Six Impacts”, Washington DC: United States Environmental Protection Agency (EPA), 2021.

2.6 Ö- och kustsamhällen kommer att drabbas särskilt hårt, eftersom markerosion och stigande havsnivåer kommer att försvåra deras försörjning och undergräva lönsamheten i traditionell ekonomisk verksamhet. Detta inbegriper samhällen som bor i atoller och nära korallrev i Atlanten, Stilla havet och Indiska oceanen.

2.7 Försörjningsmöjligheterna för ursprungsbefolkningar från Arktis till Amazonas och från Indonesien till Kongo kommer sannolikt att hamna under mycket stark press till följd av klimatkrisens effekter på ekosystemet och på deras ekonomiska verksamhet. Klimatförändringarnas särskilda sårbarheter och effekter på ursprungsbefolkningar måste undersökas samtidigt som man utforskar traditionell kunskap och praxis som bidrar till motståndskraften mot klimatförändringar.

2.8 Personer med funktionsnedsättning och äldre kommer sannolikt att ställas inför enorma utmaningar till följd av klimatkrisen, eftersom dödligheten bland sårbara grupper ökar vid värmeböljor. Dessutom försämras tillgången till det offentliga rummet på grund av extrema väderhändelser och klimatkrisrelaterade nödsituationer.

2.9 Klimatkrisen kommer sannolikt att oproportionerligt drabba några av de regioner i världen vars ekonomier fortfarande är starkt beroende av jordbruket, såsom Mellanöstern och Nordafrika och Afrika söder om Sahara ([4]). Detta kommer sannolikt att störa de jordbruksbaserade ekonomierna över stora regioner och leda till politisk destabilisering och en kraftig ökning av migrationstrycket på det globala Nord.

2.10 I många länder där minoritetsgrupper konfronteras med politiska och sociala orättvisor kommer klimatkrisen sannolikt att förvärra befintliga klyftor och ojämlikheter, eftersom de dominerande grupperna kommer att få företräde till de krympande gemensamma resurserna. När befintliga vattenkonflikter förvärras kan det leda till ytterligare destabilisering av regioner som redan lider av utdragna konflikter, såsom Israel-Palestina, Syrien och Libyen.

2.11 Äldre människor kommer, på grund av sin nedsatta rörlighet och större bundenhet till sina hem, sannolikt att påverkas mycket starkt av klimatkrisen, eftersom dödligheten ökar i samband med värmeböljor, och i takt med att de platser där de har bott i årtionden omvandlas till klimatkrisområden. Ett exempel är äldre personer i Nederländerna som bor i låglänta områden som är särskilt sårbara för stigande havsnivåer och med en ökad risk för översvämningar på grund av klimatkrisen.

2.12 Barn är den grupp som är minst ansvarig för klimatförändringarna, men det är unga människor och kommande generationer som kommer att behöva bära konsekvenserna. Frågan om rättvisa mellan generationerna är en mycket viktig aspekt av alla politiska insatser för att hantera effekterna av klimatkrisen.

2.13 Invandrare och flyktingar tillhör fortfarande de grupper som är mest sårbara i samband med klimatkrisen, eftersom de alltjämt är otillräckligt skyddade av välfärdsstaten i sina respektive värdländer och oftare bor i de bostadsområden och regioner som är mest sårbara för klimatförändringar. Dessutom har invandrare och flyktingar de mest begränsade möjligheterna att ta del av omställningen till grön energi.

2.14 De utmaningar som sårbara grupper i stadsområden står inför på grund av klimatförändringarna är också av största vikt. Det är ytterst viktigt att undersöka hur värmeböljor, urbana värmeöar och översvämningar påverkar marginaliserade befolkningsgrupper i städer och utforska strategier för att öka städernas resiliens och främja jämlika anpassningsåtgärder. Till exempel kan man undersöka effekterna av stigande havsnivåer på kuststäder och den potentiella förflyttningen av låginkomstgrupper som bor i översvämningsutsatta områden.

2.15 Vid sidan av sårbara grupper drabbas också sårbara ekosystem av enorma utmaningar mot bakgrund av klimatkrisen och förtjänar det internationella samfundets uppmärksamhet. I många fall är sårbara grupper och samhällen beroende av sårbara ekosystem. Till följd av detta ställs de inför ökade risker till följd av både naturliga och klimatrelaterade faror. Anpassningsstrategier i detta sammanhang kommer också att behöva hantera viktiga kompromisser och politiska val ([5]).

([4]) UCESA, ”Climate change and its consequences: The voice of the African citizens”, Glasgow, den 10 november 2021.

([5]) Least Developed Countries Expert Group, ”Considerations Regarding Vulnerable Groups, Communities and Ecosystems in the Context of the National Adaptation Plans”, Bonn: FN:s sekretariat för klimatförändringar, 2018, s. 34; United States Environmental Protection Agency (EPA), ”Climate Change Impacts on Air Quality”.

2.16 Många socialt utsatta grupper bor i industri- eller stadsområden med höga nivåer av luftföroreningar. Romska befolkningsgrupper i EU bor i högre grad än andra grupper i områden där klimatrelaterade förändringar sannolikt kommer att inverka negativt på hälsan. Vissa människor med kroniska sjukdomar är också mer sårbara för luftföroreningarnas fysiska och psykiska hälsoeffekter. Andelen personer med hjärtsjukdomar, astma och KOL är t.ex. högre bland vissa etniska grupper, låginkomstgrupper, ursprungsbefolkningar och invandrargrupper ([6]).

3. **Klimatförändringar, sårbara grupper och energiomställningen**

3.1 Sårbara grupper kommer sannolikt att ställas inför avsevärda svårigheter i samband med omställningen till rättvis och ren energi. Den ökade arbetslösheten inom vissa sektorer på grund av denna omställning hotar grupper som redan löper risk att drabbas av arbetslöshet och som är anställda inom sektorer som jordbruk, transport, byggverksamhet och bostäder. Arbetslösheten till följd av omställningen kommer att drabba människor som har begränsade sysselsättningsalternativ, t.ex. på grund av att de är relativt gamla eller saknar tillräckliga yrkeskunskaper för att byta sektor.

3.2 Det har skett ett viktigt skifte i forskningsprioriteringarna från att utforska klimatförhållanden eller extrema väderförhållanden till att undersöka hur människor och system upplever effekterna och de sociala och ekonomiska ojämlikheter i systemen som förvärrar deras utsatthet och sårbarhet. Insikt i hur befolkningar, samhällen och system kommer att drabbas på olika sätt till följd av omställningen till en grön ekonomi är avgörande för att utveckla skräddarsydda svar och anpassningsåtgärder som omfattar ett brett spektrum av berörda parter och där omställningskostnaderna fördelas på ett rättvist och jämlikt sätt ([7]).

3.3 Högre levnadskostnader i samband med omställningen till grön energi är en svår utmaning som måste hanteras så snart som möjligt så att energiomställningen inte svartmålas av populister och opportunister.

3.4 Hushåll och familjer i Europa kommer sannolikt att få det svårare att klara energikostnaderna på en snabbt föränderlig energimarknad som också tvingas hantera stora strategiska chocker. Möjligheten för europeiska hushåll och familjer att bli självförsörjande på energi genom att producera sin egen energi med förnybara medel och förbättra energieffektiviteten hos byggnader är fortfarande underutforskad.

3.5 Klimatkrisens konsekvenser för den psykiska hälsan bör studeras ingående: Klimatkrisen påverkar direkt och indirekt människors psykiska hälsa. Naturkatastrofer är det mest slående exemplet. I Förenta staterna har en ny medicinsk disciplin – ekopsykologi – inrättats för att studera detta fenomen.

3.6 Energiomställningen kan endast bli en framgång om den tjänar allmänintresset: Den måste handla om och vara till för människor. Ekonomiska omfördelningsåtgärder är således nödvändiga, men inte tillräckliga för att hantera krisen. Förebyggande och strukturerade initiativ på alla förvaltningsnivåer är viktiga komplement till instrument för ekonomisk omfördelning och har förmåga att inte bara minska utan också motverka risken för energifattigdom ([8]).

3.7 Omställningen till ny energi kan orsaka chockeffekter på arbetsmarknaden och låginkomstsektorer som transport, byggverksamhet och bostäder. Risken för arbetslöshet bland marginaliserade grupper som är anställda i utsatta sektorer förblir hög, samtidigt som invandrares och flyktingars möjligheter att ta del av den gröna energiomställningen är begränsade. Det är mycket viktigt att se till att denna omställning är rättvis och att tillhandahålla kompetensutveckling inom den gröna ekonomin, till exempel genom att undersöka de utmaningar som byggnadsarbetare ställs inför vid anpassning till hållbara byggmetoder och behovet av omskolningsprogram.

3.8 Europeiska ekonomiska och sociala kommittén (EESK) betonar utbildningens och kapacitetsuppbyggnadens centrala roll när det handlar om att ge sårbara grupper handlingskraft att bemöta klimatförändringarna. Det är av största vikt att utforska innovativa metoder för utbildning och medvetenhet om klimatförändringar bland marginaliserade befolkningsgrupper och att undersöka potentialen för kompetensutvecklingsprogram för att öka sårbara gruppers anpassningsförmåga, särskilt genom att studera lokalt ledda utbildningsprogram om klimatförändringar i missgynnade bostadsområden och hur de kan öka motståndskraften och anpassningsförmågan.

([6]) Förenta staternas miljövårdsmyndighet (EPA), ”Climate Change Impacts on Air Quality”, Washington DC: United States Environmental Protection Agency (EPA), 2021.

([7]) Least Developed Countries Expert Group, ”Considerations Regarding Vulnerable Groups, Communities and Ecosystems in the Context of the National Adaptation Plans”, bilaga B.

([8]) Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén om Att ta itu med energifattigdomen och EU:s motståndskraft: utmaningar ur ett ekonomiskt och socialt perspektiv (EUT C 486, 21.12.2022, s. 88).

4. **Särskilda kommentarer**

4.1 I Central- och Österuropa, inklusive i Ukraina och Moldavien, upplever länderna allt större säsongsvariationer, vilket hotar deras i huvudsak jordbruksbaserade ekonomier samt småbrukarnas försörjningsmöjligheter ([9]). I länder som Polen och Ungern utsätts låginkomstgrupper som bor i stadsområden ofta för högre nivåer av luftföroreningar, som förvärras av klimatförändringarnas effekter såsom värmeböljor och förändrade nederbördsmönster. Belarus och Ukraina har noterat en kraftig ökning av skogsbränder på grund av de förändrade klimatförhållandena, som i hög grad påverkar landsbygdssamhällen och livsmiljöer för vilda djur och växter ([10]).

4.2 I de nordligaste europeiska regionerna, särskilt Grönland, är ursprungsbefolkningens traditionella jakt- och fiskeliv hotat eftersom permafrosten snabbt smälter, vilket hotar såväl ekosystemet som den lokala ekonomin och sårbara grupper ([11]). Ovanför norra polcirkeln bevittnar den samiska ursprungsbefolkningen i norra Skandinavien hur deras traditionella ren- och fiskenäringar hotas av varmare temperaturer och förändrade ekosystem ([12]).

4.3 Försämrad luftkvalitet till följd av klimatkrisen kommer sannolikt att påverka den fysiska och psykiska hälsan hos sårbara grupper i megastäderna i Mellanöstern och Nordafrika. Städer som Kairo, Teheran och Istanbul kommer sannolikt att ställas inför oerhörda utmaningar inom den närmaste framtiden.

4.4 I sydöstra Europa, särskilt Bulgarien och Rumänien, måste länderna hantera översvämningar och jordskred i en aldrig tidigare skådad omfattning, något som får allvarliga konsekvenser för låginkomstsamhällen som saknar resurser för katastrofhantering ([13]). Länderna i sydöstra Europa, däribland Albanien och Nordmakedonien, har visat sig vara särskilt känsliga för värmeböljor, torka och skogsbränder som uppstår på grund av klimatförändringarna, och som främst drabbar landsbygdsbefolkningen och den äldre befolkningen ([14]).

4.5 Medelhavsländer som Cypern, Grekland, Italien, Malta, Portugal och Spanien löper ökad risk för minskade nederbördsnivåer, värmeböljor som leder till ökenspridning och vattenbrist. Dessa förhållanden drabbar på ett oproportionerligt sätt landsbygds-, kust- och ösamhällen, särskilt dem som är beroende av jordbruk ([15]).

4.6 Skogsbränder i aldrig tidigare skådad omfattning utgör en enorm utmaning för sårbara gruppers säkerhet och välbefinnande i hela Medelhavsområdet ([16]). De katastrofala skogsbränderna sommaren 2022 på den norra delen av den grekiska ön Euboia och under sommaren 2023 i regiondelen Evros i Grekland decimerade jordbruks- och skogsnäringen och blev en mycket smärtsam påminnelse om de ökade risker som sårbara grupper i EU:s medlemsstater i Medelhavet står inför.

4.7 Ö- och kustsamhällen i Medelhavet står inför betydande risker till följd av översvämningar och erosion, som båda även utgör ett enormt hot mot Medelhavets natur- och kulturarv ([17]).

4.8 I storstäder som Milano och Paris har de urbana värmeöarna effekter på levnadsvillkoren och hälsan för alla invånare och drabbar på ett oproportionerligt sätt ekonomiskt missgynnade personer och personer med hälsoproblem. Problemen förvärras på grund av bristen på grönområden och brister i bostadskvaliteten ([18]).

Bryssel den 13 december 2023.

Oliver RÖPKE

Europeiska ekonomiska och sociala kommitténs ordförande

([9]) Klimatförändringar och jordbruk i Österuropa, 2022.
([10]) Skogsbränder och klimatförändringar i Österuropa, 2023.
([11]) Indigenous Adaptation in the Arctic, 2023.
([12]) Forbes et al., 2022.
([13]) Rasul & Balica, 2023.
([14]) Europeiska miljöbyrån 2023.
([15]) Klimatförändringar och ökenspridning i södra Europa, 2023.
([16]) Angela Symons, ”The Era of 'Mega Forest Fires' Has Begun in Spain. Is Climate Change to Blame?”, Euronews, 27.3.2023.
([17]) Lena Reimann et al., ”Mediterranean Unesco World Heritage at Risk from Coastal Flooding and Erosion Due to Sea-Level Rise”, Nature Communications, Vol. 9, nr 1 (2018).
([18]) Nidhi Singh, Saumya Singh och RK Mall, ”Urban Ecology and Human Health: Implications of Urban Heat Island, Air Pollution and Climate Change Nexus”, Urban Ecology: Elsevier, 2020.